

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
İnsan Hüquqları İnstitutu

**AZƏRBAYCAN ƏRAZİSİNDƏ ERMƏNİ QULDUR
VƏ TERROR BİRLƏŞMƏLƏRİNİN
TÖRƏTDİKLƏRİ CİNAYƏTLƏRƏ DAİR FAKTLAR**
(yaddaş kitabçası)

**THE FACTS OF THE CRIMES COMMITTED BY
ARMENIAN BANDIT AND TERRORIST
ORGANIZATIONS ON THE TERRITORY
OF AZERBAIJAN**
(memo book)

**ФАКТЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШЕННЫХ
АРМЯНСКИМИ БАНДИТСКИМИ И
ТЕРРОРИСТИЧЕСКИМИ ФОРМИРОВАНИЯМИ
НА ТЕРРИТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА**
(книга-памятка)

BAKI-2011

**AZƏRBAYCAN ƏRAZİSİNDƏ ERMƏNİ QULDUR
VƏ TERROR BİRLƏŞMƏLƏRİNİN TÖRƏTDİKLƏRİ
CİNAYƏTLƏRƏ DAİR FAKTLAR**
(yaddaş kitabçası)

BAKİ – 2011

AMEA-**nn** İNSAN HÜQUQLARI İNSTİTUTU

Elmi redaktor: hüquq elmləri üzrə fəlsəfə
doktoru, millət vəkili
Aytən Mustafayeva

Tərtib edən: prof. Anar İsgəndərov,

Rəyçilər: prof. Ataxan Paşayev,
dos. Səidə Əliqızı

Kitabçada erməni terrorçu və quldur birləşmələrinin azərbaycanlı əhaliyə qarşı həyata keçirdiyi cinayətlər tarixi faktlarla diqqətə çatdırılmışdır. Erməni məkrini anlamaq üçün bu kiçik yaddaş kitabçası tərəfsiz oxucunu düşündürməyə bilməz.

YADDAŞ KİTABÇASI

1724, 14 noyabr

Rusiya imperatoru I Pyotr ermənilərin İran, Osmanlı və başqa ərazilərdən Cənubi Qafqaza, o cümlədən Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi haqqında fərman verdi. I Pyotrün fərmanına görə, rus ordusunun tutduğu Bakı, Dərbənd və digər əlverişli yerlərdə ermənilər və digər xristian əhali mehribanlıqla qəbul edilməli, onlara ev-eşik salmaq üçün münasib sahələr ayrılmalı, torpaq verilməli, şəhər və kəndlərdəki sahibsiz müsəlman evləri də onların ixtiyarına keçməli idi.

1805, 14 may

Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanla Rusiya dövlətinin səlahiyyətli nümayəndəsi general Sisianov arasında *11 maddədən ibarət Kürəkçay* müqaviləsi imzalandı. Müqavilənin heç bir bəndində ermənilərin adı çəkilmir. Rusiyanın Azərbaycan xanlığı ilə bağladığı bu müqavilə sübut edir ki, Qarabağ xanlığı birmənalı olaraq Azərbaycanın tarixi ərazisidir.

1828, 10 fevral

Rusiya ilə İran arasında bağlanmış Türkmənçay müqaviləsinin *15-ci maddəsinə* görə, ermənilərin İrandan Azərbaycanın tarixi torpaqları olan Qa-

rabağ, Şəki, Şamaxı, Naxçıvan, Göyçə və İrəvan ərazilərinə köçürülməsinə başlandı.

1828, 21 mart

Rus çarı I Nikolayın fərmanı ilə Rusiya tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycanın *İrəvan* və *Naxçıvan* xanlıqları ərazisində «*erməni vilayəti*» yaradıldı.

1828-1830

Türkmənçay müqaviləsinə görə, İrəvandan Azərbaycanın Qarabağ, Naxçıvan və İrəvan torpaqlarına minlərlə erməni ailəsi köçürüldü.

1829, 2 sentyabr

Rusiya ilə Osmanlı dövləti arasında bağlanmış *Ədirnə* sülhündən sonra ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi rəsmi xarakter aldı.

1828-1830

Ədirnə sülhünə əsasən, Osmanlı İmperiyasının ərazisindən minlərlə erməni ailəsi Azərbaycan torpaqlarına köçürüldü.

1836

Erməni kilsəsinin təkidi ilə rus çarı I Nikolay *Alban kilsəsinin* ləğv edilməsi haqqında fərman imzaladı. Alban kilsəsi erməni kilsəsinə tabe edildi.

1890

Ermənilər Tiflisdə "dənizdən-dənizə" böyük Ermənistan xülyasını reallaşdırmaq üçün türk-müsəlman əhalisinin tarixi torpaqlarını zəbt etmək məqsədilə terrorçu "Daşnaqsütyun" partiyasını yaratdılar.

1905, 6-9 fevral

Çar hakim dairələrinin yaxından köməyi ilə *Bakı* şəhərində silahlı erməni dəstələri tərəfindən minlərlə azərbaycanlı qarət edildi və qətlə yetirildi.

1905, 5 may

Erməni hərbi birləşmələri *Naxçıvanda* dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı qırğınlara başladılar.

1905, 24 may

Daşnaq silahlı qüvvələri *İrəvan* şəhərində dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı qırğın törətdilər.

1905, may-iyun

İrəvan bölgəsinin azərbaycanlılar yaşayan *Məngus, Güllücə, Kamal, Uşu və Təkyə* kəndləri daşnaq qüvvələri tərəfindən silahlı hücumlara məruz qaldı, nəticədə, yüzlərlə dinc sakin vəhşicəsinə qətlə yetirildi.

1905, iyun-iyul

Türkiyədən və İrandan İrəvanın müsəlman əhalisinə köməyə gələn könüllülər şəhərin azərbaycanlı əhalisinin erməni quldur birləşmələri tərəfindən tamamilə qırılmasının qarşısını aldılar.

1905, iyun

Cəbrayıl qəzasının azərbaycanlı əhalisi erməni-daşnaq qüvvələrinin qırğınlarına məruz qaldı.

1905, iyun

Zəngəzur qəzasının dinc azərbaycanlı əhalisi erməni-daşnaq qüvvələrinin qırğınlarına məruz qaldı. Yüzlərlə adam qətlə yetirildi.

1905, 16-21 avqust

Daşnaq silahlı qüvvələri Şuşa şəhərinin dinc azərbaycanlı əhalisinə qarşı qırğınlar törətdilər.

1905, 26 noyabr

Erməni silahlı dəstələri dinc əhalini məhv edərək, *Naxçıvanın Cəhri* kəndini yerlə-yeksan etdilər.

1905-1906

Erməni-daşnaq dəstələri tərəfindən Bakıda və Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində minlərlə azərbaycanlı qətlə yetirildi, *158 müsəlman kəndi* dağıdıldı və qarət olundu.

1906, iyul

Ağdamın Gülablı, Malıbəyli, Kosalar, Əlimədətli, Papravənd, Aranzəmin və Pircamal kəndləri erməni quldur birləşmələrinin hücumlarına məruz qaldı. Kəndlilərin evlərinə od vurularaq əmlakları yandırıldı, onlarca dinc sakin qətlə yetirildi.

1906, avqust

Erməni daşnaq qüvvələrinin azərbaycanlı əhaliyə qarşı törətdikləri qırğınlar kütləvi şəkil aldığı üçün erməni silahlı dəstələrindən müdafiə məqsədilə Şuşada "Difai" (Müdafiə) partiyası yaradıldı. Partiyanın *Gəncədə, Bakıda, Ağdamda, Bərdədə, Yevlaxda, Qaryagində, Tərtərdə, Naxçıvanda, Qarsda, Vladıqafqazda* şöbələri yaradıldı.

XX əsrin əvvəllərində

Rus tarixçisi N.Şavrovun məlumatına görə, Cənubi Qafqazda *1 milyon 300 min* erməni yaşayırdı, onun *1 milyonu* bu əraziyə gəlmə idi. Ermənilər bu əraziyə İran, Türkiyə və başqa yerlərdən məqsədyönlü şəkildə köçürülmüşdür.

1918, 31 mart-2 aprel

Bakı şəhərində daşnaq-bolşevik birləşmələri *11 mindən* artıq türk-müsəlman əhalini qətlə yetirdilər. Daşnaq birləşmələri Bakının müsəlman əhalisinin *400 milyon manatlıq* daş-qasını və qiymətli şeylərini mənimsədilər. Bakının çoxlu tarixi abidələrini, o

cümlədən İsmailiyə binasını, «*Dağıstan*» və «*İsgəndəriyyə*» mehmanxanalarını, «*Kaspi*» qəzetinin redaksiyasını və *Qurani-Kərimin* Azərbaycan dilində çap olunan beş min nüsxəsini yandırdılar.

1918, mart-iyul

Şamaxı şəhərində S.Lalayanın rəhbərlik etdiyi daşnaq-bolşevik hərbi birləşmələri tərəfindən *8 mindən* artıq azərbaycanlı qətlə yetirildi, şəhərin bütün tarixi abidələri yandırılaraq məhv edildi. Şamaxı şəhərinə orta hesabla *1 milyard* manat dəyərində ziyan dəydi.

1918, mart-iyul

Şamaxı qəzasının *53 azərbaycanlı kəndi* daşnaq-bolşevik birləşmələri tərəfindən dağıdıldı və qarət edildi. Bu qırğınlarda *8027 nəfər qətlə yetirildi*, onlardan *4190 nəfəri kişi, 2560 nəfəri qadın, 1277 nəfəri isə uşaqlar idi. 339,5 milyon manat* həcmində ziyan dəydi.

1918, aprel-iyul

Quba qəzasında Hamazaspın rəhbərlik etdiyi daşnaq hərbi birləşmələri tərəfindən *16 min türk-müsəlman, 3 min yəhudi* qətlə yetirildi. Qəzanın *162 kəndi* dağıdıldı, bu kəndlərin *35-i* hal-hazırda mövcud deyil.

1918-1919

Hamazaspın rəhbərlik etdiyi daşnaq hərbi birləşmələri Qubanın türk-müsəlman əhalisi ilə yanaşı, onları dəstəkləməkdən imtina edən yəhudilərə qarşı da qır-

ğınlar törətdilər. *Şimi dərəsi* adlanan yerdə daşnaqlar tərəfindən *3 min yəhudi* qətlə yetirilərək dərəyə atıldı. Öldürülənlərin əksəriyyəti qoca, uşaq və qadınlar idi. Qətlə yetirilən yəhudilərin sayı çox ola bilərdi. Dinc əhali erməni birləşmələrindən canını qurtarmaq üçün Xaçmaza, oradan isə Dərbəndə qaçmağa müvəffəq oldular. Son araşdırmalar nəticəsində Şimi dərəsində qətlə yetirilən yəhudilərdən *104 nəfərin* adı dəqiqləşdirilmişdir. Uzun müddət yerli sinaqoqda ermənilər tərəfindən qətlə yetirilən yəhudilərin siyahısı saxlanılırdı.

1918, mart-may

Zəngəzur qəzasında Andronik, Njde, Dronun rəhbərlik etdiyi daşnaq hərbi birləşmələri tərəfindən *115 müsəlman kəndi* (arxiv sənədlərində dağıdılan kəndlərin adları qeyd olunmuşdur) dağıdılaraq məhv edildi. Bütövlükdə, bu kəndlərdə *3257 kişi, 2276 qadın, 2196 uşaq qətlə yetirildi, 1060 kişi, 794 qadın və 485 uşaq* şikəst edildi. Dağıntılar nəticəsində qəzanın azərbaycanlı əhalisinə *1 milyard manata* yaxın ziyan dəydi.

1918, mart-may

İrəvan qəzasında *199 azərbaycanlı kəndi* dağıdıldı.

1918, mart-sentyabr

Lənkəran qəzasında daşnaq-bolşevik birləşmələri tərəfindən 2 mindən artıq azərbaycanlı qətlə yetirildi, onların əmlakları qarət olundu.

1918, 29 may

Tiflisdə Azərbaycan Milli Şurasının ikinci iclasında Azərbaycanın tarixi şəhəri olan İrəvanın ermənilərə paytaxt kimi verilməsi qərara alındı. Ermənilər də bu güzəştin müqabilində ərazi iddialarından imtina edəcəklərini və azərbaycanlı yaşayış məntəqələrinə silahlı hücumları və dinc sakinlərin öldürülməsini dayandıracaqlarını vəd etdilər.

1918, 20-25 iyun

Erməni silahlı birləşmələri Andronikin əmri ilə *Culfada Araz* çayı üzərində körpünü partlatdılar, Ordubadda isə 2000 azərbaycanlıni qətlə yetirdilər. Ermənilərin işgəncələrindən canını qurtarmaq istəyənlərdən 300 nəfəri *Araz* çayını keçərkən boğuldu.

1918, 26 noyabr

Erməni hərbi birləşmələri tərəfindən Mehri ərazisində *Lehvaz kəndində 70 ev, Tey kəndində 75 ev, Mülk kəndində 30 ev, Gül kəndində 10 ev, Bənövşəpuş kəndində 100 ev, Tağəmir kəndində 25 ev, I Vərtənəzur kəndində 100 ev, II Vərtənəzur kəndində 60 ev dağıdıldı.* Bu kəndlərdə 200 nəfər azərbaycanlı qətlə yetirildi.

1918, 5 dekabr

«Yapon» ləqəbli daşnaqın rəhbərliyi altında 1200 nəfərlik erməni hərbi birləşməsi Naxçıvandan 40 kilometr şimalda *Almalı mahalında 516 kişini* qətlə ye-

tirdi. Gənc qadınlar əsir götürüldü. Səhərisi daha 2000 kişi qətlə yetirildi, 40 qadın və uşaq isə diri-diri tonqalda yandırıldı.

1918-1920

Andronik, Dro, Njde və başqalarının rəhbərliyi ilə erməni hərbi birləşmələrinin Qərbi Azərbaycan torpaqlarında törətdikləri qırğınlar nəticəsində 565 min azərbaycanlı öz dədə-baba torpaqlarından qovuldu və ya qətlə yetirildi.

1919, 19 noyabr

Hamazaspın başçılığı ilə daşnaq dəstələri Zəngəzurun Oxçu kəndinə daxil olaraq uşaq, qoca və qadınlara rəhm etmədən 1400 nəfər azərbaycanlı qətlə yetirdilər.

1919-1920

Qərbi Azərbaycanda erməni quldur dəstələrindən xilas olmağa çalışan 220 min insan qaçqın vəziyyətinə düşdü. Onlardan 70 min nəfəri Naxçıvana, 150 min nəfəri isə Cənubi Azərbaycana və Türkiyəyə pənah apardı. Cənubi Azərbaycanda qaçqınlıq həyatı yaşayan azərbaycanlılardan 45 min nəfəri aclıqdan və xəstəliklərdən vəfat etdi.

1920, 19 iyun

Tiflisdə «Daşnaqsütyun» terrorçu partiyasının üzvləri Aram Erkayan və Misak Qriqoryan tərəfindən

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk hökumət başçısı *Fətəli xan Xoyski* qətlə yetirildi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin *ədlyyə naziri Xəlil bəy Xas-məmmədov isə yaralandı.*

1920, 19 iyul

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin görkəmli xadimlərindən biri, parlament sədrinin birinci müavini *Həsən bəy Ağayev Tiflisdə «Daşnaqsütyun»* terrorçu partiyasının üzvü tərəfindən qətlə yetirildi.

1920, noyabr

Erməni hərbi birləşmələri tərəfindən *Zəngibasarda 48 kənd yandırıldı, 18 gənc qadın və qız əsir götürüldü, 400-dən çox uşaq, 150 yaşlı kişi və qadın qətlə yetirildi, 100 xəstə oda atıldı, 816 qaçqın Arazda boğuldu, 160 min nəfər İran ərazisinə qaçdı.*

1920, noyabr

Erməni hərbi birləşmələri tərəfindən *Vedibasarda 118 kənd yandırıldı, 900 nəfər artilleriya atəşindən həlak oldu, 300-dən çox qoca və uşaq öldürüldü. Dərələyəzdə 74 kənd, Şərur və Şahtaxtı ərazilərində isə 76 kənd yandırıldı. Şərurda 810 xəstə öz yatağında məhv edildi, 144 qadın əsir götürüldü, artilleriya atəşindən 72 nəfər həlak oldu, 150 qoca və uşaq isə vəhşicəsinə qətlə yetirildi.*

1921, 18 iyul

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin görkəmli xadimlərindən biri, daxili işlər naziri *Behbud xan Cavanşir* İstanbulun Təpəbaşı məhəlləsindəki «Pera Palas» mehmanxanasının qarşısında «Daşnaqsüt-yun» erməni terrorçu təşkilatının üzvü Misak Torlakyan tərəfindən qətlə yetirildi.

1929, 9 yanvar

Zaqafqaziya Mərkəzi İnkilab Komitəsinin qərarı ilə Naxçıvanın 657 kvadrat kilometr ərazisi – Şərur qəzasının Qurdqulaq, Xaçik, Horadiz, Naxçıvan qəzasının Şahbuz nahiyəsinin Oğbin, Ağxac, Almalı, İtqıran, Sultanbəy kəndləri, Ordubad qəzasının Qorçevan kəndi, habelə Kilid kəndinin torpaqlarının bir hissəsi Ermənistanə verildi.

1930, 21 dekabr

Azərbaycanın Aldərə, Lehvaz, Astazur, Nüvədi və digər yaşayış məntəqələri Ermənistanə verilərək bu ərazidə Mehri rayonu təşkil edildi.

1947, 23 dekabr

SSRİ Nazirlər Soveti İ.V.Stalinin imzası ilə «Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında» 4083 sayılı qərar qəbul etdi. Qərara əsasən, Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına 1948-ci il-

də 10 min, 1949-cu ildə 40 min, 1950-ci ildə isə 50 min azərbaycanlı köçürüldü.

1948, 10 mart

SSRİ Nazirlər Soveti İ.V.Stalinin imzası ilə «Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar tədbirlər haqqında» 754 sayılı ikinci qərarı qəbul etdi. Bu qərara görə, *1951-ci ildə Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-ə 10 min, 1952-ci ildə 20 min, 1953-cü ildə 20 min və 1954-cü ildə 15 min nəfərin köçürülməsi nəzərdə tutulurdu.*

1948-1953

Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-ə 150 minə qədər azərbaycanlı deportasiya olundu.

1965, 24-25 aprel

Yerevanda «Daşnaqsütyun» partiyasının rəhbərliyi altında *400 minə* qədər erməni uydurma “erməni soyqırımı” bəhanəsi ilə küçələrə çıxdı. Nümayiş iştirakçıları türklər əleyhinə şüarlarla çıxış edərək, Dağlıq Qarabağın, Naxçıvanın və Türkiyə ərazisinin xeyli hissəsinin Ermənistana verilməsini tələb etdilər.

1984, 17 iyun

Bakıda *106 sayılı sərnişin* avtobusu erməni terrorçusu Vartanov tərəfindən partladıldı, nəticədə, iki

uşaq anası olan bir qadın həlak oldu, bir neçə nəfərsə yaralandı.

1985, 21 mart

Bakı şəhərinin ən yaraşılıq tarixi abidələrindən biri olan *Opera və Balet Teatrının* binası təmirdən bir gün sonra erməni terrorçuları tərəfindən yandırıldı. İstintaq nəticəsində müəyyən olundu ki, teatr binasını Yerevandan gəlmiş xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşları yandırmışlar.

1988, fevral

Xankəndidə «Krunk» (Durna) adlı erməni terrorçu təşkilatı yaradıldı.

1988, 22-24 fevral

Ermənistan SSR-in *Qafan rayonunun* azərbaycanlı əhalisi erməni terrorçu birləşmələri tərəfindən doğma yurd-yuvalarından zorla qovulub çıxarıldı.

1988, 24 fevral

Azərbaycanın Əskəran rayonunda erməni quldur dəstələrinin üzvləri tərəfindən *16 və 23 yaşlı iki azərbaycanlı gənc qətlə yetirildi*. Onlar Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ilk qurbanları idi.

1988, 28 fevral

«Krunk» erməni terrorçu təşkilatı tərəfindən Sumqayıt şəhərində qırğın törədildi. Moskvada keçirilən istintaqda sübut olundu ki, bu cinayəti erməni terrorçu təşkilatı həyata keçirmişdir. Onun təşkilatçıları və icraçıları E.Qriqoryan və başqaları idi.

1988-1991

Ermənistan Respublikasından *250 min azərbaycanlı* əhali öz dədə-baba torpaqlarından qovularaq çıxarıldı. Beləliklə, Ermənistan Respublikasından azərbaycanlı əhalinin bütünlüklə çıxarılması başa çatdı.

1990, 18 fevral

Yevlax-Laçın yolunun 105-ci kilometrində Şuşadan Bakıya gedən sənişin avtobusu Daşnaqsütyun terrorçu təşkilatının üzvləri tərəfindən partladıldı. Nəticədə, *13 sənişin* ağır yaralandı.

1990, 11 iyul

Bakıdan Kəlbəcərə gedən sənişin avtobusu Ağdərə rayonunun Ketavan və Çərəktar kəndləri arasında erməni silahlı birləşmələri tərəfindən atəşə tutuldu. Nəticədə, *3 nəfər həlak oldu və 23 nəfər* yaralandı.

1990, 10 avqust

Tbilisi–Ağdam marşrutu ilə hərəkət edən sərnəşin avtobusu erməni terrorçusu tərəfindən partladıldı. Nəticədə, *20 sərnəşin həlak oldu, 30 nəfər* isə ağır yaralandı.

1991, 9 yanvar

Şuşa-Laçın yolunun 5-ci kilometrində erməni terrorçuları «Молодежь Азербайджана» qəzetinin müxbiri *Salatın Əsgərovanı və hərbi qulluqçuları–podpolkovnik S.M.Larionovu, mayor İ.Y.İvanovu və serjant İ.İ.Qoyeki vəhşicəsinə* qətlə yetirdilər.

1991, 30 may

Erməni terrorçuları Dağıstanın Xasavyurd stansiyası yaxınlığında Moskva – Bakı sərnəşin qatarını partlatdılar, nəticədə *11 nəfər həlak oldu, 22 nəfər* isə yaralandı.

1991, 17 iyul

Ağdam – Tbilisi marşrutu ilə hərəkət edən *sərnəşin avtobusunun* erməni terrorçuları A.M.Avanesyan və M.M.Tatevosyan tərəfindən partladılması planlaşdırılmışdı. Azərbaycanın hüquq-mühafizə orqanları terror hadisəsinin qarşısını aldılar, hər iki cinayətkar həbs edilərək mühakimə olundu.

1991, 31 iyul

Erməni terrorçuları Dağıstanın Temertau stansiyası yaxınlığında Moskva–Bakı sərnişin qatarını partlatdılar. *16 nəfər həlak oldu, 23 nəfər isə ağır yaralandı.*

1991, 20 noyabr

Erməni terrorçuları Azərbaycan Respublikasının Xocavənd rayonunun Qarakənd kəndi yaxınlığında “Mİ-8” vertolyotunu vurdular. Vertolyotda Azərbaycan Respublikasının dövlət katibi, SSRİ xalq deputatı *T.İsmayılov*, Azərbaycan Respublikası baş nazirinin müavini, SSRİ xalq deputatı *Z.Hacıyev*, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin dövlət müşaviri, general-mayor *M.Əsədov*, Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru, dövlət ədliyyə müşaviri *İ.Qayıbov*, SSRİ xalq deputatları *V.Məmmədov*, *V.Cəfərov*, bir sözlə, 20 nəfər dövlət xadimi bu terrorun qurbanı oldular.

1992, 8 yanvar

Erməni terrorçuları Türkmənistanın Krasnovodsk limanından Bakıya sərnişin daşıyan «Советская Калмыкия» bərəsini partlatdılar, nəticədə, *25 nəfər həlak oldu, 88 nəfər isə ağır yaralandı.*

1992, 28 yanvar

Erməni terrorçuları Şuşa şəhəri yaxınlığında Ağdam–Şuşa marşrutu ilə uçan mülki təyyarəni vurub

yerə saldılar. Nəticədə uçuş heyətinin *üç üzvü və 41 sərnişin həlak oldu*. Ölənlərin əksəriyyəti qadın və uşaqlar idi.

1992, 13 fevral

Müasir silahlarla silahlanmış erməni quldur birləşmələri Qaradağlı kəndinə soxularaq *200 nəfər azərbaycanlı qətlə yetirdilər*. Öldürülənlərin əksəriyyəti qadınlar və uşaqlar idi.

1992, 26 fevral

Erməni hərbi birləşmələri 366-cı rus alayının köməyindən istifadə edərək fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərini işğal etdilər. *Xocalı sakinlərindən 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmaqla 613 nəfər vəhşicəsinə qətlə yetirildi, 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirdi. Bu dəhşətli hadisə zamanı düşmən gülləsindən yaralanan 487 nəfərdən 76-sı uşaq idi. Bu qırğında 1275 Xocalı sakini əsir alındı, 150 nəfər isə itkin düşdü.*

1992, 8-9 may

Şuşa şəhəri erməni hərbi birləşmələrinin uzun sürən artilleriya və raket atəşi nəticəsində işğal edildi.

1992, 16-18 may

Erməni hərbi birləşmələri ağır artilleriyanın köməyi ilə Qarabağın dağlıq hissəsindən kənarında yerləşən La-

çın rayonunu işğal etdilər. İşğal nəticəsində Laçının 63 341 nəfər əhalisi doğma yerlərini tərk etməyə məcbur oldular.

1993, 1-3 aprel

Erməni hərbi birləşmələri Qarabağın dağlıq hissəsinin hüdudlarından kənarda yerləşən Kəlbəcər rayonunu işğal etdilər. Nəticədə, 60 698 nəfər azərbaycanlı öz doğma yurdlarından qovuldu. Kəlbəcərin işğalı nəticəsində 511 nəfər həlak oldu, 321 nəfər itkin düşdü və ya əsir götürüldü, mülki əhalidən 50 nəfər yaralandı. İlk hesablamalara görə, Kəlbəcər rayonuna 761 milyon ABŞ dolları məbləğində maddi ziyan vuruldu.

1993, aprel

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası 3205-ci iclasında Azərbaycan Respublikasının Kəlbəcər rayonunun erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edilməsi ilə bağlı 822 saylı qətnamə qəbul etdi. Qətnamənin 1-ci bəndində işğalçı qüvvələrin həm Kəlbəcər rayonundan, həm də Azərbaycanın işğal olunmuş digər rayonlarından dərhal çıxarılması tələbi öz əksini tapmışdır.

1993, 2 iyun

Bakı dəmiryol vağzalının ehtiyat yolunda dayanmış sərnəşin qatarı Ermənistanın xüsusi xidmət orqanları tərəfindən ələ alınmış Rusiya vətəndaşı Xatkovski tərəfindən partladıldı.

1993, 26-28 iyun

Erməni hərbi birləşmələri Azərbaycanın Ağdərə rayon mərkəzini və onun kəndlərini işğal etdilər.

1993, 23-24 iyul

Dağlıq Qarabağın hüdudlarından kənar yerdə yerləşən Ağdam şəhəri erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi. *Ağdamın 150 min* əhalisi öz dədə-baba torpaqlarını tərk etməyə məcbur edildi. Erməni hərbi birləşmələrinə qarşı müharibədə ağdamlılar *6 min* şəhid verdilər.

1993, 29 iyul

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası 3259-cu iclasında Azərbaycan Respublikasının Ağdam rayonunun erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunması ilə əlaqədar *853 sayılı qətnamə* qəbul etdi. Qətnamənin *3-cü bəndində* Ağdam rayonunun və Azərbaycan Respublikasının bu yaxınlarda işğal olunmuş digər ərazilərinin də qeyd-şərtsiz azad edilməsi tələbi öz əksini tapdı.

1993, 23 avqust

Qarabağın dağlıq hissəsindən kənar yerdə yerləşən Füzuli şəhəri və onun kəndləri erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi. Nəticədə, *152 860 nəfər azərbaycanlı* öz yaşayış yerini və doğma torpaqlarını tərk etməyə məcbur oldu.

1993, 24 avqust

Dağlıq Qarabağın hüdudlarından kənarda yerləşən *Cəbrayıl şəhəri* və onun kəndləri erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi. Nəticədə, *57 125 nəfər azərbaycanlı* öz yaşayış yerlərini tərk etməli oldu.

1993, 31 avqust

Dağlıq Qarabağın hüdudlarından kənarda yerləşən *Qubadlı rayon mərkəzi* və onun kəndləri erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi. Nəticədə, *31 364 nəfər azərbaycanlı* öz yaşayış yerlərini tərk etməli oldu.

1993, 14 oktyabr

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 3292-ci iclasında qəbul etdiyi *874 sayılı qətnamədə* erməni silahlı qüvvələrinin işğal olunmuş bütün Azərbaycan rayonlarından tezliklə çıxarılmasının zəruriliyi yenidən qeyd olundu.

1993, 30 oktyabr

Dağlıq Qarabağın hüdudlarından kənarda yerləşən *Zəngilan rayon mərkəzi* və onun kəndləri işğalçıları tərəfindən işğal edildi. Nəticədə, *34 924 nəfər azərbaycanlı* öz yaşayış yerlərini tərk etməyə məcbur oldu.

1993, 12 noyabr

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası Zəngilan rayonunun və Horadiz şəhərinin erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edilməsi ilə əlaqədar *884 saylı qətnamə* qəbul etdi. Qətnamənin 2-ci bəndi işğalçıları Azərbaycan Respublikasının *Zəngilan rayonunu və işğal olunmuş digər rayonlarını* azad etməyə çağırırdı.

1994, 1 fevral

Bakı dəmir yolu vağzalında erməni terrorçuları tərəfindən Kislovodsk – Bakı sərnişin qatarı partladıldı. Nəticədə, *3 nəfər həlak oldu, 20 nəfərdən artıq* adam isə yaralandı.

1994, 19 mart

Erməni terrorçuları tərəfindən Bakı Metropoliteninin «20 Yanvar» stansiyasında sərnişin vaqonu partladıldı. Nəticədə, *14 nəfər həlak oldu, 42 nəfər* isə yaralandı.

1994, 13 aprel

Dağıstanın «Дагестанские огни» stansiyasında Moskva – Bakı sərnişin qatarında partlayıcı maddənin işə düşməsi nəticəsində *6 nəfər həlak oldu, 3 nəfər isə yaralandı*. İstintaq bu qanlı cinayətin erməni terrorçuları tərəfindən həyata keçirildiyini sübuta yetirdi.

1994, 12 may

Qırğızıstanın paytaxtı Bışkek şəhərində Azərbaycan və Ermənistan arasında atəşkəs müqaviləsi imzalandı.

1994, 3 iyul

Bakı Metropoliteninin «28 May» və «Gənclik» stansiyaları arasında qatar partladıldı. Nəticədə, *14 nəfər həlak oldu, 54 nəfər isə yaralandı.* İstintaq nəticəsində müəyyən olundu ki, erməni xüsusi orqanları bu qanlı terror aktını törətmək üçün hərbi əsirdən istifadə etmişlər.

1988-1993

Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində Ermənistan Respublikasında yaşayan *250 min* azərbaycanlı və Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən *760 min azərbaycanlı* öz dədə-baba torpaqlarından qovuldu. Azərbaycanlı qaçqınların sayı *1 milyon 10 min* nəfərə çatdı.

1988-1994

Bu illər ərzində Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində *900* yaşayış məntəqəsi, *150 min* fərdi yaşayış evi, *7 min* ictimai bina, *693* məktəb, *855* uşaq bağçası, *695* tibbi müəssisə, *927* kitabxana, *9* məscid, *44* kilsə, *9* tarixi saray, *464* tarixi abidə və muzey, *40 min* muzey eksponatı, *6 min* sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisəsi, *6 min km* avtomobil yolu, *348* körpü, *2300 km* su kommunikasiyaları, *2*

min km qaz kommunikasiyalari, 15 min km. elektrik xətləri, 280 min ha meşələr, 1 milyon ha kənd təsərrüfatı üçün yararlı torpaqlar, 1200 km irriqasiya sistemi sıradan çıxarıldı və məhv edildi. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində Azərbaycan tərəfinə dəyən maddi ziyanın həcmi 60 milyarddan çox ABŞ dolları həcmində qiymətləndirilir.

1988-1994

Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində 20 min insan həlak olmuş, 50 mindən artıq insan isə yaralanmış və ya şikəst olmuşdur.

1991-2009, 1 sentyabr

Ermənilər tərəfindən əsir, itkin düşmüş və girov götürülmüş şəxslərin sayı 4166 nəfər təşkil edir. Onlardan 3364 nəfər hərbi, 795 nəfər mülki şəxsdir (7 nəfərin hərbi və ya mülki vətəndaş olduğu məlum deyil). Mülki şəxslərdən 47 nəfəri itkin düşərkən yetkinlik yaşına çatmamış uşaq idi (16 azyaşlı qız), 255 nəfər qadın, 354 nəfər (152 qadın) yaşlı şəxsdir. Əsir, itkin düşmüş 4166 nəfərdən 783 nəfərin əsir və ya girov götürülməsi barədə məlumatlar daxil olmuş, şəhid ifadələri alınmışdır. Sonradan əsir və girovluqdan 1396 nəfər azad edilmiş, onlardan 343 qadın, 1053 kişi, 169 uşaq (65 azyaşlı qız), 289 nəfər (112 nəfər yaşlı qadın) yaşlı şəxsdir. İndiyə qədər ermənilər tərəfindən 552 nəfərin əsir və girovluqda qətlə yetirildiyi və ya müxtəlif səbəblərdən vəfat etdiyi müəy-

yən edilmişdir. Onlardan *104* nəfəri qadın, *447* nəfəri kişidir. *137* nəfərin yalnız adı məlumdur, *74* nəfər isə naməlum şəxslərdir.

1994-2010

1994-cü il mayın 12-də Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşkəs haqqında müqavilə imzalandıqdan sonra *5500-dən* artıq hərbi və dinc sakin erməni silahlıları tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

**THE FACTS OF THE CRIMES COMMITTED BY
ARMENIAN BANDIT AND TERRORIST
ORGANIZATIONS ON THE TERRITORY
OF AZERBAIJAN
(memo book)**

BAKU-2011

**THE INSTITUTE OF HUMAN RIGHTS OF
THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE
REPUBLIC OF AZERBAIJAN**

Scientific editor: Aytan Mustaphayeva, PhD
in Law, MP.

Compiler: Prof. Anar Isgandarov

Reviewers: Prof. Atakhan Pashayev
Assoc. Prof: Saida Alikizi

The brochure provides a historical overview of crimes committed by the Armenian terrorist and robber join against the local population. The historical facts outlined in the brochure will help understand the Armenian cunning.

MEMO BOOK

1724 November 14

The Russian Emperor Peter I issued the Decree on resettlement of Armenians from Iran, Ottoman and other territories to the South Caucasus, including Azerbaijani lands. According to this Decree, the Armenians and other Christian population are to be welcomed in Baku, Derbend and other habitable places occupied by the Russian Army, the good land areas are to be parceled out for them to live in, acres are to be distributed among them, ownerless houses of the Muslims in the towns and villages are to be given at their disposition.

1805 May 14

The Kurak-chai Treaty was signed between Ibrahim Khan, the Khan of Karabakh and General Tsitsianov, the plenipotentiary of Russia. The Treaty with an Azerbaijani ruler shows that Russia regarded Karabakh as part of Azerbaijan.

1828 February 10

In accordance with the article 15 of the Turkmanchay Treaty signed between Russia and Iran, the resettlement process of

Armenians from Iran to the territory of Garabagh, Shaki, Shamakhy, Nakhchivan, Goyja and Iravan, the historical territory of Azerbaijan was started.

1828 March 21

By a decree of Russian Czar Nikolas I “The Armenian province” was created on the territory of Iravan and Nakhchivan khanates of Azerbaijan, which had been occupied by Russia.

1828-1830

40 thousand of Armenian families were moved to the lands of Garabagh, Nakhchivan and Iravan from Iran according to Turkmanchay Treaty.

1829 September 2

After the Edirne Treaty signed between Ottoman Empire and Russia the Armenian resettlement in Azerbaijan was legalized.

1828-1830

Thousands of Armenian families were moved from the Ottoman territories to Azerbaijan according to Edirne Treaty.

1836

Russian Czar Nikolas I issued a decree on abolition of Albanian Church and its jurisdictions were subordinated to the Armenian Apostolic Church.

1890

Armenians organized the terrorist party of Dashnaksutyun in Tbilisi for realizing the so-called “Great Armenia from sea to sea”, and for occupying historical lands of Turk-Muslim population.

1905 February 6-9

thousands of Azerbaijanis were plundered and killed by Armenians in Baku city with the closer supporting of Czar’s official circles.

1905 May 5

Armenian armed forces started massacres against Azerbaijanis in Nakhchivan.

1905 May 24

Dashnak armed forces massacred Azerbaijanis living in Iravan city.

1905 May- June

The population of the villages Mangus, Gullija, kamal, Ushu and Takya of the Iravan area were

massacred by the Dashnaks. In the result of that crime hundreds of innocent were killed.

1905 June- July

Muslim volunteers from Iran and Turkey to Iravan prevented the ethnic cleansing of Azerbaijani population of city.

1905 June

Population in Jabrayil region were killed deliberately and cruelly by Dashnak - Armenian forces.

1905 June

Massacres in Zangazur region committed by Dashnak - Armenian forces.

1905 August 16-21

Special Dashnak forces committed mass killings in the town of Shusha.

1905 November 26

Armenian armed forces razed Jahri village of Nakhchivan to the ground.

1905-1906

Thousands of Azerbaijanis in Baku and Azerbaijan were killed and 158 Muslim villages were destroyed and looted by Dashnak-Armenian forces.

1906 July

Gulabli, Malibayli, Kosalar, Alimadatli, Papravand, Aranzamin and Pirjamal villages of Aghdam were attacked by Dashnaks. The properties were burnt and people were killed.

1906 August

The “Diphai” (Defence) party was established in Shusha to defend the population from mass killing by the Armenian armed forces. The branches of the Party were established in Ganja, Baku, Aghdam, Barda, Yevlakh, Garyagin, Tartar, Nakhchivan, Gars and Vladikavkaz.

In the beginning of XX century

According to Russian historian N. Shavrov, 1,300,000 Armenians lived in Caucasus, 1 million of them were newcomers to this territory from Iran, Turkey and other countries..

1918 March 31 - April 2

More than 11,000 Azerbaijanis (Turk-Muslims) were killed in Baku by Dashnak-Bolshevik forces. Dashnak forces looted jewellery and valuable belongings of the Muslim population of Baku city in the amount of 400 m manta. They burned many historical monuments of Baku, including “Ismailiyya” building, “Dagestan” and “Isgandariyya” hotels, editorial office of “Kaspi”

newspaper and 5 thousand copies of Koran published in Azerbaijani.

1918 March – June

More than 8 thousand Azerbaijani were killed in Shamkhi by Dashnak-Bolshevik forces headed by S.Lalaian, all historical monuments of city were destroyed. On average losses in Shamakhi city estimated as 1 billion manat.

1918 March - July

53 Azeri villages of Shamakhi province where Azerbaijanis lived were destroyed and looted by Dashnak- Bolshevik forces. 8027 people were killed, 4,190 of them were men, 2,560 women, 1,277 children. The material damage of 53 villages were 339.5 million manat.

1918 April-July

16 thousand Turk-Muslim, 3 thousand Jews were killed in Guba province by armed Dashnak bandits headed by Amazasp. 162 villages in the region were destroyed, 35 villages of this villages do not exist now.

1918-1919

Armed dashnak troops headed by Amazasp killed Jews including Turk Muslim population. 3 thousand Jews were killed by Dashnaks and were

thrown to Shimi valley. Majority of them were old people, children and women. Death toll of Jews could have been high. Peaceful people managed to run off Khachmaz and from there to Derbent. The names of 104 Jews were confirmed in the last researches. The list of people of Jews nationality killed by Armenians was saved in local Synagogue long time ago.

1918 March- May

115 Muslim villages (the names of villages were recorded in the archive documents) were destroyed by armed dashnak troops under Andronik, Nejde and Dro in Zangazur province. 3,257 of the killed civilians were men, 2,276 women, 2,196 children; on top of that 1,060 men, 794 women and 485 children became cripple. The economic damages of the Azerbaijani population of the province were estimated about 1 billion manat.

1918 March - May

199 Azerbaijani villages were destroyed in Iravan province.

1918 March – September

More than 2 thousand Azerbaijanis were killed by Dashnak- Bolshevik troops in Lankaran province and their properties were plundered.

1918 May 29

It was decided to hand over Iravan to Armenians as their capital city during the second meeting of the Azerbaijani National Council in Tblilisi. In exchange for this concession, the Armenians declared the rejection of their territorial claims and promised to stop armed attacks of the Azerbaijani settlements and massacres against civilians.

1918 June 20-25

Armed Armenian troops blasted the bridge over the Araz by Andronik's order, 2,000 Azeri were killed in Ordubad, 300 people who tried to escape the tortures of Armenians drowned in the Araz River.

1918 November 26

70 houses in Lahvaz, 75 houses in Tey, 30 houses in Mulk village, 10 houses in Gul village, 100 houses in Banovshapush village, 25 houses in Taghamir village, 100 houses in Vartanzur I village, 60 houses in Vartanzur II village in Mehri territory were destroyed, 200 Azerbaijanis were killed.

1918 December 5

516 men were killed in Almali region, (40 kilometer north of Nakhchivan) by a gang of 1,200 Armenians headed by a dashnak under nickname "Japanese". Young women were taken prisoners.

2,000 men were executed the day after, 40 women and children were burnt live in the fire.

1918-1920

565,000 Azerbaijanis were deported from their motherland or killed in the result of massacre committed by Andronik, Dro, Nejde in Western Azerbaijani lands.

1919 November 19

Dashnak forces led by Amazasp killed 1,400 Azerbaijani in Okhchu village of Zangazur.

1919-1920

220,000 people from Western Azerbaijan became refugees in the result of aggression of armed Armenian forces. 70 ,000 inhabitants of them moved to Nakhchivan, 150,000 resettled into South Azerbaijan and Turkey. 45,000 Azerbaijanis who was living in South Azerbaijan in the refugee camps died of hunger and illness.

1920 June 19

Fatali Khan Khoyski, the first head of government of Azerbaijan Democratic Republic was killed in Tiflis (Tbilisi) by Aram Erkayan and Misak Gregorian, the members of terrorist Dashnaksutyun party . The Minister of Justice Khalil Bey Khasmammadov, one of outstanding

statesman of Azerbaijan Democratic Republic was heavily wounded.

1920 July 19

Hasan Bey Aghayev, one of the outstanding persons of Azerbaijan Democratic Republic, the first vice-speaker of Parliament was killed in Tiflis (Tbilisi) by the member of terrorist Dashnaksutyun party.

1920 November

48 villages were burnt in Zangibasar by armed Armenian forces, 18 young girls and women were taken as prisoners, more than 400 children, 150 old men and women were killed, 100 sick persons were burned live in the fire, 816 refugees were drowned in Araz River, 160 thousand people escaped in the Iranian territory.

1920 November

118 villages of Vedibasar were burnt by armed Armenian troops, 900 persons were killed, more than 300 old and children died. 74 villages in Daralayaz, 76 villages in Sharur and Shahtakhti were burnt. 810 ill persons were killed in their bed, 144 women were taken prisoners, 72 persons were tortured and killed, including 150 old and children.

1921 July 18

The Minister of Internal Affairs, Behbud Khan Javanshir Azerbaijan, one of the outstanding politician of Azerbaijan Democratic Republic was killed in front of “Pera Palace” hotel in Tapabashi district of Istanbul by Misak Torlakhyan, the member of terrorist Dashnaksutyun party.

1929 January 9

657 square kilometers of Nakhchivan territory - Gurdgulag, Khachik, Horadiz villages of Sharur region, Oghbin, Aghkhach, Almali, Itgiran, Sultanbaya villages of Shahbuz area of Nakhchivan, Gorjevan village of Ordubad, also a part of lands of Kilid village were given to Armenia by a decision of Central Revolution Committee of Transcaucasia.

1930 December 21

By giving Aldara, Lehvaz, Astazur, Nuvadi and other settlements of Azerbaijan to Armenia, Megri region was established in this area.

1947 December 23

The Cabinet of Ministers of the USSR issued decree N4083 signed by Stalin “On resettlement of collective farmers of Azerbaijani nationality from the Armenia SSR to Kur-Araz lowland of the Azerbaijan SSR”. The decree intended to resettle

10,000 Azerbaijanis in 1948, 40,000 Azerbaijanis in 1949, 50,000 Azerbaijanis in 1950 from the Armenia SSR to Kur-Araz lowland of the Azerbaijan SSR.

1948 March 10

The Cabinet of Ministers of the USSR issued decree N 754 by Stalin's signature "On measures of resettlement of collective farmers of Azerbaijani nationality from the Armenia SSR to Kur-Araz lowland of the Azerbaijan SSR". According to that decree 10 thousand in 1951, 20 thousand in 1952, 20 thousand in 1953 and 15 thousand people 1954 were deported from Armenia SSR to Azerbaijan SSR.

1948 -1953

Aproximately 150 thousand Azerbaijanis were deported from the Armenia SSR to the Azerbaijan SSR.

1965 April 24-25

Aproximately 400 thousand Armenian under the leadership of the "Dashnaksutyun" Party marched in Iravan with ant—Turk slogans on the pretext of Armenian 'genocide' and demanded annexation of Garabagh, Nakhchivan and many parts of Turkey to Armenia.

1984 June 17

Passenger bus number 106 was blasted by an Armenian terrorist Vartanov and as a result a mother of 2 children died, several passengers were injured and the bus was made useless.

1985 March 21

The Opera and Ballet Theatre one of the most beautiful cultural monuments of Baku city a day after the restoration was set to a fire by an Armenian terrorist. As a result of investigation it was determined that employees of special organs came from Yerevan to organize that action.

1988 February

Armenian terrorist organization named “Krunk” (Crane) was created in Khankandi.

1988 February 22-24

Azerbaijanis who lived in Gafan region of the Armenia SSR were deported from their mother lands by armed Armenian forces.

1988 February 24

Two 16 and 23 years old young men of Azerbaijani nationality were killed by Armenian gangs in Askaran region of Azerbaijan. This event was the first death in Daghlig Garabagh. The court sitting

in Moscow proved that the crime had been organized by a terrorist E. Grigorian and by its other members.

1988 February 28

Riots and killing were organized in Sumgayit city by the Armenian terrorist organization “Krunk”. The aim of this was to show a “wild” face of Azerbaijanis to the world.

1988-1991

More than 250 thousand Azerbaijanis from Armenia were deported from their mother lands. So, this was to show a complete deportation of Azerbaijanis from Armenia came to its ‘logical’ end.

1990 February 18

A bus running from Shusha to Baku was exploded on 105 kilometer of Yevlakh-Lachin road by the members of Dashnaksutyun terrorist organization. 13 passengers were heavily injured.

1990 July 11

A bus on the route from Baku to Kalbajar was bombed by the members of Dashnaksutyun terrorist organization between Ketavan and Charaktar villages of Aghdara region. As a

result, 3 passengers were killed and 23 were injured were shot .

1990 August 10

A passenger bus from Tbilisi to Aghdam was blown up by Armenian terrorist. As a result, 20 civilians died, 30 persons were injured.

1991 January 9

On the 5th km of Shusha-Lachin road Armenian terrorists killed Salatin Asgarova, the correspondent of “Young Azerbaijan” and military officers, Lieutenant colonel S.M.Larinov, Major I.Y.Ivanov and sergeant I.I.Goyek.

1991 May 30

Baku-Moscow passenger train was blasted near Khasavyurd station of Dagestan by Armenian terrorists and in the result of that 11 persons were died, 22 persons were injured.

1991 July 17

The explosion of the passenger coach running on Aghdam-Tbilisi had been planned by Armenian terrorist A.M.Avanesyan and M.M.Tatevosyan. The planned terrorist was disclosed by the Law Enforcement Bodies and both terrorist were arrested.

1991 July 31

Armenian terrorists blasted Moscow-Baku passenger train near Temertau station of Dagestan, as a result 16 persons were died, 23 persons were injured.

1991 November 20

Armenian terrorists shot down MI-8 helicopter near Garakand village of Khojavand region of Azerbaijan Republic. T.Ismayilov, people's deputy of USSR, the State Secretary of Azerbaijan Republic, Z.Hajiyev, People's Deputy of USSR, Deputy Prime Minister of Azerbaijan Republic, M.Asadov, State advisor of Azerbaijani President, General-major, I.Gayibov, General Prosecutor, State Justice Advisor, People's Deputies of USSR V.Mammadov, V.Javarov, altogether 20 statesmen were killed in this terror act.

1992 January 8

Armenian terrorists blasted "Sovetskaya Kalmikia" ferry carrying passengers from Krassnavodsk port of Turkmenistan to Baku, as a result 25 persons were killed and 88 persons were injured.

1992 January 28

Armenian terrorists shot down a civil helicopter flying from Aghdam to Shusa near Shusha city. As a result 3 members of crew and 41 passengers

were died. Majority of those who died were women and children.

1992 February 13

Armenian forces armed with modern weopens entered to Garabaghli village and killed 200 Azerbaijanis. Majority of killed people were women and children.

1992 February 26

Armenian Armed forces occupied Khojaly city from 25 to 26 of February with the help of 366-th regiment of the Russian Army. 613 people, including 106 women and 63 children, 106 women, 70 old people of Kjudjaly population were killed. Eight families were totally exterminated, while 25 children lost both parents. 130 children lost one of the parents on that horrible night. Out of 487 wounded 76 were children. 1,275 persons were taken hostages, 150 persons were missing.

1992 May 8-9

Shusha city was occupied by Armenian gangs using rocket artillery.

1992 May 16-18

Armenian Armed forces occupied Lachin region which is located outside of the mountaneous areas of Daghlig Garabagh region with the order of ter-

rorist organization of Dashnaksutyun. As a result of the occupation 63,341 people of Lachin region were forced to leave their native lands.

1993 April 1-3

Armenian Armed forces occupied Kalbajar region which is located outside of the mountaneous areas of Daghlig Garabagh region with the order of terrorist organization of Dashnaksutyun. As a result of occupation 60,698 Azerbaijani were forced to leave their native lands. 511 persons were killed, 321 persons were missing or taken as hostages, 50 persons were injured. According to first statistics the total damage is estimated up to USD 761 million.

1993 April

In the 3205- th meeting the United Nations Security Council adopted Resolution number 822 on immediate release of occupied territories of Kalbajar of Azerbaijan Republic by Armenian Armed forces. Article 1 of the resolution declares the withdrawal of all occupying forces from Kalbajar region and the other recently occupied territories of Azerbaijan.

1993 June 2

The passenger train on a reserve track of Baku railway station was bombed by Khatkhovsky, a Russian citizen who had been recruited by the Armenian Secret Service.

1993 June 26-28

Armenian Armed forces occupied the center of Aghdara district and its villages.

1993 July 23-24

Aghdam, a regional centre was occupied by Armenian Armed forces. 150 thousand population of Aghdam were forced to leave their native lands. 6 thousand of Aghdam populations became martyrs in the war against to Armenian armed forces.

1993 July 29

In the 3259- th meeting of United Nations Security Council adopted Resolution number 853 related to occupation of Aghdam district of Azerbaijan Republic by Armenian armed forces. Article 3 of resolution declares the unconditional withdrawal of forces in the occupird area other occupied districts of Azerbaijan Republic.

1993 August 23

Armenian Armed forces occupied Fizuli city which locates outside Daghlig Garabagh and its villages. As a result of occupation 152,860 Azerbaijanis were forced to leave their native lands.

1993 August 24

Jabrayil city which locates outside mountaneous Daghlig Garabagh and its villages was occupied armed Armenian forces. As a result 57,125 persons were forced to leave their native lands.

1993 August 31

Gubadly district and its villages outside Daghlig Garabagh was occupied by Armenian armed forces. As a result 31,364 persons were forced to leave their native lands.

1993 October 14

The 3292- th session of the UN Security Council adopted Resolution number 874 declaring the withdrawal of the occupying forces from the occupied territories of Azerbaijan.

1993 October 30

Zangilan and its villages were occupied by Armenian armed forces. In the result 34,924 Azerbaijanis were forced to leave their native lands.

1993 November 12

The UN Security Council adopted Resolution number 884 on withdrwal of Armenian Armed forces from Zangilan district and Horadiz city. Article 2 of the resolution declares the unilateral withdrwal of

the occupying forces from Zangilan district and other occupied districts of Azerbaijan Republic.

1994 February 1

Baku-Kislovodsk passenger train was blasted by an Armenian terrorist in Baku railway station. As a result 3 persons were killed, more than 20 persons were injured.

1994 March 19

Passenger train in 20 January station of Baku Metro was blasted by Armenian terrorists. As a result 14 persons were killed, 42 persons were injured.

1994 April 13

6 persons were killed, 3 persons were injured in the result of explosion of Moscow-Baku passenger train in the station “Dagestanskye Ogne” of Dagestan. The investigation proved that the action was carried out by Armenian terrorists.

1994 May 12

The Ceasefire treaty was signed between Azerbaijan and Armenia in Bishkek , the capital of Kyrgyzstan.

1994 July 3

The train was blasted between “Ganjlik” station and “28 May” station of Baku Metro. In the result

of that 14 persons died, 54 persons were wounded. The investigation determined that Armenian secret service used a war prisoner for this bloodshed.

1988-1993

250 thousand Azerbaijanis who lived in the Republic of Armenia were deported and 760 thousand Azerbaijanis from occupied territories of Azerbaijan Republic became internally displaced people in the result of the occupation. The number of Azerbaijani refugees made up 1 million 10 thousand persons.

1988-1994

As a result of Armenian aggression against Azerbaijan 900 settlements, 150, 000 houses, 7,000 public buildings, 693 schools, 855 kindergartens, 695 health care facilities, 927 libraries, 9 mosques, 44 temples, 464 historical Monuments and museums, 40, 000 museum exhibits, 6, 000 industrial and agricultural enterprises, 6 000 km motor ways, 348 bridges, 2 300 km water pipelines, 2 000 km gas pipelines, 15 000 km electricity lines, 280 000 ha forests, 1 000 000 ha sowing area, 1 200 ha irrigation systems were destroyed. The total damage is estimated up to 60 billions US\$ in the result of aggression of Armenia to Azerbaijan.

1988-1994

20 thousand persons were killed, 50 thousand persons were injured or disabled in the result of aggression of Armenia against Azerbaijan.

1991-2009 September 1

Number of n prisoners, missing and lost in the result of Armenian aggression are 4166. 3364 persons of them are militant, 795 persons are civilians (it is not known that 7 persons are militant or civilians). While missing 47 persons of civilians were babies (16 persons are young girls), 255 persons women, 354 persons old (152 women). Information has and was received witness expressions about 783 persons missing or lost from 4166 persons. 1396 persons were released from prison and missing, 343 persons of them are women, 1053 persons are men, 169 children (65 young girls), 289 persons (112 young) are old. It is determined that 552 persons were killed by Armenians in a prison till today. 104 persons of them are women, 447 persons are men. Only 137 persons' name is known, 74 persons are unknown.

1994-2009

More than 5,500 military personnel and civilians have been killed by Armenians armed forces since ceasefire between Azerbaijan and Armenia on May 12, 1994.

**ФАКТЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШЕННЫХ
АРМЯНСКИМИ БАНДИТСКИМИ И
ТЕРРОРИСТИЧЕСКИМИ ФОРМИРОВАНИЯМИ
НА ТЕРРИТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА
(книга-памятка)**

БАКУ -2011

**ИНСТИТУТ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА
НАН АЗЕРБАЙДЖАНА**

Научный редактор: доктор философии по праву
депутат Милли Меджлиса
Азербайджанской Республики
Айген Мустафаева

Составитель: проф. Анар Искендеров

Рецензенты: проф. Атахан Пашаев
доц. Саида Алигзызы

В книге-памятке приводятся исторические факты преступлений против азербайджанского народа, совершенные армянскими террористическими и бандитскими формированиями. Также в издании представлена краткая информация об исторических событиях в этом контексте.

КНИГА-ПАМЯТКА

1724, 14 ноября

Русский император Петр I издал указ о переселении армян из Ирана, османских и других территорий на Южный Кавказ, в том числе на азербайджанские территории. Согласно данному указу, в Баку, Дербенде и других пригодных для жилья местах, захваченных русской армией, армяне и другое христианское население должны быть радушно встречены, им должны быть выделены благоприятные для жилья участки, розданы земли, не имеющие хозяев дома мусульман в городах и селениях должны быть отданы в их распоряжение.

1805, 14 мая

Между карабахским ханом Ибрагимхалилом и полномочным представителем Российского государства генералом Цициановым был подписан *Кюрекчайский договор*, состоящий из 11 пунктов. Ни в одном из пунктов договора об армянах не упоминается. Заключение Россией этого договора с азербайджанским ханством доказывает, что Карабахское ханство однозначно является исторической территорией Азербайджана.

1828, 10 февраля

Согласно *15 пункту Туркманчайского договора*, заключенного между Россией и Ираном, начинается массовое переселение армян из Ирана в Карабах, Шеки, Шамаху, Нахчыван, Гейчу и Иреван, являющимися историческими землями Азербайджана.

1828, 21 марта

Указом русского царя Николая I в *Иреване и Нахчыване* – на оккупированных Россией территориях ханств Азербайджана – была создана «*армянская область*».

1828–1830

Согласно *Туркманчайскому договору*, из Ирана в Карабах, Нахчыван и Иреван были переселены *тысячи армянских семей*.

1829, 2 сентября

Согласно *Адирнесскому миру*, заключенному между Россией и Османской империей, переселение армян на азербайджанские территории приняло официальный характер.

1828–1830

Согласно *Адирнесскому миру*, с территории Османской империи *тысячи армянских семей* были переселены на территорию Азербайджана.

1836

По настоянию армянской церкви русский царь Николай I подписал указ о ликвидации *Албанской церкви*. Албанская церковь стала подчиняться армянской церкви.

1890

Армяне в Тифлисе создали террористическую партию «Дашнакцутюн», которая объявила своей целью захват исторически тюркско-мусульманских земель для воплощения в жизнь своей химерической идеи о великой Армении «от моря до моря».

1905, 6–9 февраля

При активной поддержке царского правительства в *Баку* тысячи азербайджанцев подверглись разбою и уничтожению армянскими вооруженными группировками.

1905, 5 мая

Армянские бандитские формирования в *Нахчыване* начали уничтожать азербайджанское мирное население.

1905, 24 мая

Дашнакские вооруженные отряды устроили бойню азербайджанского мирного населения в *Иреване*.

1905, май–июнь

Жители селений *Мангус, Гюллюче, Камал, Ушу и Текйа* Иреванской губернии подверглись вооруженному нападению со стороны дашнакских банд, в результате чего сотни мирных граждан были зверски убиты.

1905, июнь–июль

Пришедшие на помощь мусульманскому населению Иревана добровольцы из Турции и Ирана остановили убийства азербайджанского населения города армянскими бандитскими формированиями.

1905, июнь

Джебраильский уезд подвергся вооруженному нападению со стороны дашнакских бандформирований.

1905, июнь

Мирное население селений *Зангезурского уезда* подверглось нападению армянских бандформирований. Сотни людей были казнены.

1905, 16–21 августа

Дашнакские вооруженные группировки устроили резню мирного азербайджанского населения города *Шуша*.

1905, 26 ноября

Вооруженные армянские группировки сравняли с землей село Джехри в Нахчыване, уничтожив мирное население.

1905–1906

Тысячи азербайджанцев в Баку и других регионах Азербайджана были убиты армяно-дашнакскими бандитскими формированиями. *158 мусульманских селений* были разорены и уничтожены.

1906, июль

Селения *Гюлаблы, Малыбейли, Кесалар, Алимадатлы, Паправенд, Аранземин и Пирджамал Агдамской административной территории* подверглись нападению армянских бандитских формирований. Дома крестьян были разграблены и сожжены, десятки мирных граждан – казнены.

1906, август

С целью защиты от вооруженных армянских бандформирований, со стороны которых погромы и убийства мирного азербайджанского населения приняли массовый характер, в Шуше была создана партия «Дифаи» (Защита). Ее филиалы были также организованы в *Гяндже, Баку, Агдаме, Барде, Евлахе, Горяге, Тертере, Нахчыване, Карсе и Владикавказе.*

В начале XX века

По сведениям русского историка Н.Шаврова, на Южном Кавказе проживали *1 миллион 300 тысяч армян*, из них 1 миллион были целенаправленно переселены на эти земли с Ирана, Турции и России в течение нескольких лет.

1918, 31 марта – 2 апреля

Дашнакско-большевистские объединения казнили более *11 тысяч* тюрко-мусульман в Баку. Присвоили драгоценностей и ценных вещей более чем на *400 млн рублей*. Были сожжены многочисленные памятники истории Баку, в том числе здание *Исмаиллийе*, гостиницы «*Дагестан*» и «*Искендеррийе*», редакция газеты «*Каспий*» и др. 5 тысяч экземпляров Корана, изданных на азербайджанском языке, были также сожжены.

1918, март–июль

В Шамахе дашнакско-большевистскими бандами под руководством С.Лалаяна были убиты более *8 тысяч* азербайджанцев, все памятники истории города были разрушены. Городу был причинен урон в размере приблизительно *1 миллиарда рублей*.

1918, март–июль

53 азербайджанских селения Шамахинского уезда были разграблены и разрушены дашнакско-большевистскими бандами. Во время этих погромов

были убиты *8027 человек, из них 4190 – мужчины, 2560 – женщины, 1277 – дети*. Был нанесен урон в размере *339.5 миллиона рублей*.

1918, апрель-июль

Во время учиненных погромов в Губинском уезде армянскими вооруженными объединениями под руководством Амазаспа были убиты *16 тысяч тюрок-мусульман, 3 тысячи евреев*. В уезде было уничтожено 162 селения, из них 35 не существуют по сегодняшний день.

1918–1919

Армянские вооруженные группировки под руководством Амазаспа уничтожали наряду с тюркско-мусульманским населением также и евреев, отказавшихся поддерживать их. В *ущелье Шимми* дашнаками были казнены *3 тысячи евреев*. Большинство убитых были старики, женщины и дети. Число убиенных могло бы быть и больше. Часть мирного населения, спасаясь от вооруженных бандформирований, убежала в Хачмаз, а оттуда в Дербенд. В результате последних исследований достоверно установлены имена более *104 евреев*, убитых в ущелье Шимми в результате армянских погромов. Долгие годы в местной синагоге хранились списки людей, погибших от рук армян.

1918, март–май

В Зангезурском уезде дашнакскими вооруженными бандформированиями под руководством Андрионика, Нжде и Дрона было разрушено *115 мусульманских селений* (в архивных документах указаны названия уничтоженных селений). В целом в этих селениях были *убиты 3257 мужчин, 2276 женщин, 2196 детей. 1060 мужчин, 794 женщины и 485 детей стали инвалидами.* В результате этих разрушений азербайджанскому населению был нанесен урон в размере около *1 миллиарда рублей.*

1918, март–май

В Иреванском уезде было разрушено 199 азербайджанских селений.

1918, март–сентябрь

В Лянкяранском уезде от рук большевиков-дашнаков погибли более *2 тысяч человек* мирного населения, их имущество было разграблено.

1918, 29 мая

В Тифлисе на II заседании Азербайджанского Национального Совета было принято решение о передаче исторически азербайджанского города Иреван армянам в качестве их столицы. Армяне за это обещали отказаться от своих территориальных притязаний и остановить вооруженные нападения.

дения на азербайджанские населенные пункты и убийства мирных граждан.

1918, 20–25 июня

Армянские вооруженные бандформирования по приказу Андроника взорвали мост в *Джюльфе* на реке *Араз*, а в *Ордубаде* убили *2000 азербайджанцев*. *300 азербайджанцев*, пытаясь спастись бегством, утонули в реке *Араз*.

1918, 26 ноября

На территории Мегри армянскими вооруженными бандформированиями были разгромлены и уничтожены: в *Лейвизе* – 70 домов, *Тейе* – 75 домов, *Мюльке* – 30 домов, *Гюле* – 10 домов, *Беновшепуше* – 100 домов, *Тагемире* – 25 домов, *Вертенезуре I* – 100 домов, *Вертенезуре II* – 60 домов. 200 азербайджанцев в этих селениях были казнены.

1918, 5 декабря

Под руководством дашнака по прозвищу «Япон» вооруженные армянские бандформирования в составе *1200 человек* в селении *Алмалы*, находящемся в 40 км на север от города *Нахчыван*, зверски убили *516 мужчин*. Молодые женщины были взяты в плен. Наутро были убиты еще *2000 мужчин*, *40 женщин и детей* были живьем сожжены.

1918–1920

В Западном Азербайджане армянскими вооруженными бандформированиями под руководством Андроника, Дро, Нжде и других *565 тысяч* азербайджанцев были изгнаны из земель своих отцов, дедов или были на этих землях зверски убиты.

1919, 19 ноября

Дашнакские отряды под командованием Амазаспа в селении Охчу Зангезурского уезда вырезали *1400 человек* – не щадя ни детей, ни женщин, ни стариков.

1919–1920

Спасаясь от армянских вооруженных бандформирований в Западном Азербайджане, *220 тысяч людей* стали беженцами. Из них *70 тысяч* нашли приют в Нахчыване, *150 тысяч* же убежали в Южный Азербайджан и Турцию. В Южном Азербайджане *45 тысяч* азербайджанцев погибли от голода и болезней.

1920, 19 июня

В Тифлисе членами террористической партии «Дашнакцутюн» Арамом Эркаяном и Мисаком Григоряном был убит первый руководитель Азербайджанской Демократической Республики Фатали Хан Хойский, министр юстиции АДР был ранен.

1920, 19 июля

Один из ярких деятелей Азербайджанской Демократической Республики, первый заместитель председателя парламента *Гасан бек Агаев* был убит в Тифлисе членом террористической партии «Дашнакцутюн».

1920, ноябрь

В Зангибасаре вооруженными армянскими бандформированиями было сожжено *48 селений*, *18 молодых женщин и девушек* были взяты в плен, *более 400 детей*, *150 пожилых мужчин и женщин* были зверски убиты, *100 больных людей* были *заживо сожжены*, *816 беженцев* утонули в реке *Араз*, *160 тысяч* убежали на территорию *Ирана*.

1920, ноябрь

Вооруженными армянскими группировками в *Ведибасаре* сожжено *118 селений*, *900 человек* погибли в боях, *более 300 стариков и детей* были убиты. В *Дерелеезде* были сожжены *74 селения*, на территории *Шарура* и *Шахтакты* – *76 селений*. В *Шаруре* *810 больных* были убиты на своих *больничных койках*, *144 женщины* взяты в плен, *72 человека* погибли в бою, *150 стариков и детей* были *зверски убиты*.

1921, 18 июля

Один из выдающихся деятелей Азербайджанской Демократической Республики, министр внутренних дел *Бехбуд хан Джаваншир* был убит членом террористической партии «Дашнакцутюн» Мисаком Торлакяном перед входом в гостиницу «Пера Палас», расположенную в квартале Теребашы города Стамбул.

1929, 9 января

Указом Закавказского Центрального Революционного Комитета *657 квадратных километров* территории Нахчывана – районы Гурдгулаг, Хачик и Горадиз Шарурского уезда, селения Огбин, Агхач, Алмалы, Итгиран, Султанбек района Шахбуз Нахчыванского уезда, село Горчеван Ордубадского уезда, а также часть земель села Килид были переданы Армении.

1930, 21 декабря

Алдере, Лехваз, Астазур, Ньюведи и др. населенные пункты, после передачи их Армении, составили район Мегри.

1947, 23 декабря

Был принят указ № 4083 за подписью председателя Совета Министров СССР И.Сталина «О переселении из Армянской ССР колхозников и других азербайджанцев на территорию Кура-Араксин-

ской низменности Азербайджанской ССР». Согласно указу, из Армянской ССР на Кура-Араксинскую низменность Азербайджанской ССР были переселены в 1948 году – 10 тысяч, в 1949 году – 40 тысяч, в 1950 году – 50 тысяч азербайджанцев.

1948, 10 марта

Председателем Совета Министров СССР И.Сталиным был подписан второй указ за № 754 «О мероприятиях в связи с переселением из Армянской ССР колхозников и других азербайджанцев на территорию Кура-Араксинской низменности Азербайджанской ССР». Согласно указу предусматривалось переселение из Армянской ССР в Азербайджанскую ССР в 1951 году – 10 тысяч, в 1952 году – 20 тысяч, в 1953 году – 20 тысяч, в 1954 году – 15 тысяч азербайджанцев.

1948–1953

Из Армянской ССР в Азербайджанскую ССР были депортированы около 150 тысяч азербайджанцев.

1965, 24–25 апреля

В Ереване около 400 тысяч армян, выполняя идеологическую установку партии «Дашнакцутюн», вышли на улицы города с лозунгами о «геноциде армян». Члены демонстрации, используя лозунги против тюрок, требовали передачу Арме-

нии территорий Нагорного Карабаха, Нахчывана и значительной части Турции.

1984, 17 июня

В Баку армянским террористом Варгановым был совершен теракт – взорван *пассажирский автобус №106*, в результате погибла мать двоих детей, несколько человек получили ранения.

1985, 21 марта

Одно из самых красивых исторических зданий Баку – *Театр оперы и балета* было подожжено армянскими террористами. В ходе следствия было установлено, что теракт был исполнен сотрудниками специальных органов, прибывших из Еревана.

1988, февраль

В Ханкенди была создана армянская террористическая организация «Крунк» (Журавль).

1988, 22–24 февраля

Под натиском террористических армянских группировок азербайджанское население района Гафан Армянской ССР было изгнано из родных мест.

1988, 24 февраля

В азербайджанском районе Аскеран армянскими боевиками были убиты 2 *азербайджанских юно-*

шей 16 и 23 лет. Они стали первыми жертвами армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта.

1988, 28 февраля

В городе Сумгайыт членами террористической организации «Крунк» был устроен провокационный погром. Следствие, проводимое в Москве, установило личности зачинщиков и исполнителей преступлений. Ими оказались члены армянской террористической организации – Э.Григорян и др.

1988–1991

Из Армянской Республики были изгнаны *250 тысяч* азербайджанцев. Таким образом, было завершено полное изгнание азербайджанцев из Республики Армения.

1990, 18 февраля

На 105 километре дороги Евлах–Лачын членами армянской террористической организации «Дашнакцутюн» был взорван пассажирский автобус, следующий из Шуши в Баку. В результате *13 пассажиров* получили тяжелые ранения.

1990, 11 июля

Автобус, следующий из Баку в Кяльбаджар, на дороге между Кетаваном и Черектар Агдеринского района был обстрелян армянскими вооруженными

формированиями. В результате 3 человека погибли, 23 получили ранения.

1990, 10 августа

Пассажирский автобус, следующий маршрутом Тбилиси–Агдам, был взорван армянскими террористами. 20 человек погибли, 30 получили тяжелые ранения.

1991, 9 января

На 5 км дороги Шуша–Лачын армянские террористы зверски убили корреспондента газеты «Молодежь Азербайджана» *Салатын Аскерову* и военнослужащих *подполковника С.М.Ларионова, майора И.Иванова и сержанта И.Гоека*.

1991, 30 мая

Армянские террористы взорвали пассажирский поезд Москва–Баку недалеко от станции Хасавюрд Дагестана. 11 человек погибли, 22 – ранены.

1991, 17 июля

Армянскими террористами А.Аванесяном и М.Татевосяном планировалось взорвать пассажирский автобус, следующий рейсом Агдам–Тбилиси. Азербайджанские правоохранительные органы предотвратили теракт, оба террориста были арестованы и осуждены.

1991, 31 июля

Армянские террористы взорвали близ дагестанской станции Темертау пассажирский поезд Москва–Баку. *16 человек погибли, 23 – получили тяжелые ранения.*

1991, 20 ноября

Армянские террористы близ села Гаракенд Ходжаведского района Азербайджана сбили вертолет МИ-8, на борту которого были: *Государственный секретарь Азербайджанской Республики, народный депутат СССР Т.Исмаилов; заместитель председателя Кабинета Министров Азербайджанской Республики, народный депутат СССР З.Гаджиев; госсоветник Президента Азербайджанской Республики, генерал-майор М.Асадов; генеральный прокурор Азербайджанской Республики, госсоветник юстиции И.Гаибов; народные депутаты СССР В.Мамедов, В.Джафаров... 20 государственных деятелей республики стали жертвами этого террористического акта.*

1992, 8 января

Армянские террористы взорвали паром «Советская Калмыкия», перевозящий пассажиров из Красноводска (Туркмения) в Баку. В результате *25 человек погибли, 88 – получили тяжелые ранения.*

1992, 28 января

Армянские террористы сбили гражданский самолет близ города Шуша, летевший по маршруту Агдам–Шуша. В результате погибли *три члена экипажа, 41 пассажир – в основном женщины и дети.*

1992, 13 февраля

Вооруженные современной боевой техникой армянские бандформирования ворвались в село Карадаглы и уничтожили *200 азербайджанцев.* Большинство погибших были женщины и дети.

1992, 26 февраля

Армянские вооруженные группировки с помощью российского 366 полка в ночь с 25 на 26 февраля захватили город Ходжалы. Из 613 зверски убитых жителей Ходжалы 63 были дети, 106 – женщины, 70 – старики, 8 семей были полностью вырезаны, 25 детей потеряли обоих, 130 – одного из родителей. Из 487 человек, получивших ранения во время этих ужасных событий, 76 были дети. Во время этого погрома 1275 жителей города были взяты в плен, 150 человек пропали без вести.

1992, 8–9 мая

Город Шуша был захвачен после длительного артиллерийского и ракетного обстрелов.

1992, 16-18 мая

Армянские вооруженные группировки с помощью тяжелой артиллерии захватили город Лачын, находящийся вне Нагорного Карабаха. В результате захвата *63 341 человек* населения Лачына вынуждены были бежать со своих родных мест.

1993, 1–3 апреля

Армянские вооруженные группировки захватили Кяльбаджарский район, который находится вне Нагорного Карабаха. *60 698 азербайджанцев покинули свои родные места. В результате захвата Кяльбаджара 511 человек погибли, 321 – пропали без вести или попали в плен, 50 человек гражданского населения получили ранения. По первичным подсчетам Кяльбаджарскому району был нанесен материальный ущерб в размере 761 миллиона долларов США.*

1993, апрель

Совет Безопасности ООН на своем 3205 заседании принял резолюцию №822 об оккупации армянскими вооруженными силами Кяльбаджарского района. *В 1 статье резолюции* нашло отражение требование о скорейшем выводе оккупационных сил из Кяльбаджарского и других оккупированных районов Азербайджана.

1993, 2 июня

Пассажирский поезд, стоявший на запасном пути Бакинского железнодорожного вокзала, был взорван гражданином России Хатковским, завербованным органами спецслужб Армении.

1993, 26–28 июня

Армянские вооруженные группировки захватили районный центр и селения Агдеринского района Азербайджана.

1993, 23–24 июля

Находящийся вне границ Нагорного Карабаха город Агдам был оккупирован армянскими вооруженными бандформированиями. Коренное население Агдама в количестве *150 тысяч человек* было вынуждено покинуть родные места. В борьбе против армянских захватчиков погибли *6 тысяч агдамцев*.

1993, 29 июля

Совет Безопасности ООН на своем 3259 заседании принял резолюцию №853 об оккупации армянскими вооруженными группировками Агдамского района. В 3 пункте резолюции нашло отражение требование о скорейшем и безусловном выводе оккупационных сил из Агдамского и других недавно оккупированных районов Азербайджана.

1993, 23 августа

Находящийся вне Нагорного Карабаха город Физули и его селения были оккупированы армянскими вооруженными группировками. 152 860 азербайджанцев были вынуждены покинуть свои дома и родные земли.

1993, 24 августа

Находящийся вне границ Нагорного Карабаха город Джебраил и его селения были оккупированы армянскими вооруженными бандформированиями. 57 125 азербайджанцев были вынуждены покинуть свои дома и родные очаги.

1993, 31 августа

Находящиеся вне Нагорного Карабаха районный центр и селения Губадлинского района были оккупированы армянскими вооруженными бандформированиями. 31 364 азербайджанца были вынуждены покинуть свои дома и родные очаги.

1993, 14 октября

Совет Безопасности ООН на своем 3292 заседании принял резолюцию №874, в которой еще раз подчеркнул необходимость скорейшего вывода армянских вооруженных сил из всех оккупированных азербайджанских земель.

1993, 30 октября

Находящиеся вне границ Нагорного Карабаха районный центр и селения Зангиланского района были оккупированы армянскими вооруженными бандформированиями. 34 924 азербайджанца были вынуждены покинуть свои дома и родные очаги.

1993, 12 ноября

Совет Безопасности ООН принял резолюцию № 884 об оккупации Зангиланского района и города Горадиш Азербайджана армянскими вооруженными группировками. Вторая статья резолюции призывает оккупантов покинуть Зангиланский район Азербайджанской Республики и освободить все другие захваченные ими районы.

1994, 1 февраля

На железнодорожном вокзале армянскими террористами был взорван пассажирский поезд Кисловодск–Баку. 3 человека погибли, более 20 получили ранения.

1994, 19 марта

Армянскими террористами на станции «20 Января» Бакинского метрополитена был взорван пассажирский вагон. 14 человек погибли, 42 – получили ранения.

1994, 13 апреля

На дагестанской станции «Дагестанские огни» в пассажирском поезде Москва–Баку сработало взрывное устройство. В результате *6 человек погибли, 3 – получили ранения*. Следствие доказало, что этот теракт был претворен в жизнь армянскими террористами.

1994, 12 мая

В столице Кыргызстана городе Бишкек был подписан договор о прекращении огня между Арменией и Азербайджаном.

1994, 3 июля

Между станциями «28 Мая» и «Генджлик» Бакинского метрополитена был взорван поезд. В результате *14 человек погибли, 54 – получили ранения*. В ходе следствия было установлено, что армянские спецорганы использовали для выполнения этого кровавого теракта военнопленного.

1988–1993

В результате агрессии Армении против Азербайджана проживающие в *Армянской Республике 250 тысяч азербайджанцев и 760 тысяч азербайджанцев* из оккупированных Арменией территорий Азербайджана были изгнаны из своих родных мест проживания. Число беженцев Азербайджана составляет *1 миллион 10 тысяч человек*.

1988–1994

За эти годы в результате политики агрессии, проводимой Арменией против Азербайджана, *900 населенных пунктов, 150 тысяч частных домов, 7 тысяч общественных зданий, 693 школы, 855 детских садов, 695 медицинских учреждений, 927 библиотек, 9 мечетей, 44 церкви, 9 исторических дворцов, 464 памятника истории и музеев, 40 тысяч экспонатов музеев, 6 тысяч промышленных и сельскохозяйственных учреждений, 6 тысяч км автомобильных дорог, 348 мостов, 2300 км водных коммуникаций, 2 тысячи км газовых коммуникаций, 15 тысяч км электролиний, 280 тысяч га лесов, 1 миллион га земель, пригодных для сельского хозяйства, 1200 км ирригационных систем* было выведено из строя и разрушено. Материальный ущерб, который понес Азербайджан, составляет 60 миллиардов долларов США.

1988–1994

В результате агрессии Армении против Азербайджана *погибли 20 тысяч человек, 50 тысяч человек получили ранения или стали инвалидами.*

1991 – 2009, 1 сентября

Число пленных, без вести пропавших и заложников азербайджанцев составляет *4166 человек*. Из них *3364 – военные, 795 – гражданские лица* (принадлежность *7 человек* к военным или гражданским ли-

цам не установлена). Из гражданских лиц 47 пропавших без вести на момент пропажи были несовершеннолетними (16 малолетних девочек), 255 – женщины, 354 (152 женщины) – старики. Из 4166 пленных, пропавших без вести, на 783 человека имеются свидетельские показания и достоверные сведения, что их взяли в плен либо в заложники. Позже были освобождены 1396 человек, из них 343 женщины, 1053 – мужчины, 169 – дети (65 – малолетние девочки), 289 (из них 112 – женщины) – старики. На сегодняшний день установлено, что в плену и в качестве заложников у армян погибли 552 человека по причине убийства либо по другим причинам. Из них 104 женщины, 447 – мужчины, из коих лишь о 137 известны лишь имена, а о 74 нет никаких сведений.

1994–2010

12 мая 1994 года, после подписания между Арменией и Азербайджаном договора о прекращении огня, армянскими вооруженными группировками были уничтожены более 5500 азербайджанских военных и представителей мирного населения.

NƏŞRƏ HAZIRLAYANLAR:

Anar MUSTAFAYEV

Mübariz HACIYEV

Züleyxa ƏLİYEVƏ

Nərgiz YUSİFZADƏ

Ziyad ƏMRAHOV

Nigar ƏLİXANOVA